

10A

ग्रंथ

वल्ली आम्हा सोयरी

प्रा. योगेश बी. डफळ

346.07/DAP

* 0 0 1 - 0 0 8 1 4 4 *

Acc. No. SR-8144

ग्रंथ वल्ली आम्हा सोयरी

- © प्रा. योगेश भगवान डफळ
- ❖ **Publisher :**
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
Limbaganesh, Dist. Beed (Maharashtra)
Pin-431126, vidyawarta@gmail.com
- ❖ **Co.-Publisher :**
Shri Padmamani Jain College, Pabal,
Tal. Shirur, Dist. Pune-412403
- ❖ **Printed by :**
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
Limbaganesh, Dist. Beed, Pin-431126
www.vidyawarta.com

- ❖ **Page design & Cover :**
H.P. Office (Source by Google)

- ❖ **Edition:** January. 2021

ISBN 978-93-92584-70-1

- ❖ **Price : 200/-**

All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, or transmitted, in any form or by any means, electronic mechanical, recording, scanning or otherwise, without the prior written permission of the copyright owner. Responsibility for the facts stated, opinions expressed. Conclusions reached and plagiarism, if any, in this volume is entirely that of the Author. The Publisher bears no responsibility for them. What so ever Disputes, if any shall be decided by the court at Beed (Maharashtra, India)

प्राचार्य मनोगत

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२२ मध्ये आमचे महाविद्यालयाने डॉ. कलाम यांचा जन्मदिवस व वाचन प्रेरणा दिवसाचे औचित्य साधून 'ग्रंथ वल्ली आम्हा सोयरी' हे इबुक-बुक युवकांमध्ये वाचनाची आवड निर्माण व्हावी व वाचन संस्कृती वृद्धिंगत व्हावी या हेतूने प्रकाशित करण्याचा निर्णय घेतला. आमचे महाविद्यालय ग्रामीण भागातील आहे. आहे त्या परिस्थितीत वेगवेगळे प्रयोग राबवून ते यशस्वी करण्यासाठी प्रयत्नशील असते. करोनाच्या पारश्वभूमीवर काही मर्यादा नक्कीच आहे. तरीही आमच्या महाविद्यालयाचे ग्रंथपाल सा. प्रा. डफळ वाय. बी. आणि इंग्रजी विभाग प्रमुख सा.प्रा. ऐदाळे वै. अ. यांनी विविध विषयांवर लेखांसाठी प्राध्यापकांना यथोचित आवाहन केल्यामुळे आम्हाला उर्दंड प्रतिसाद मिळाला त्यामुळे आम्ही मराठी व इंग्रजी असे दोन स्वतंत्र विभाग करून ग्रंथ प्रकाशित करू शकलो. यामध्ये आपल्या महाराष्ट्रातील विविध विद्यापीठ कार्याक्षेत्रातील प्राध्यापकांनी तर लेख लिहिलेच पण महाराष्ट्रा बाहेरील आसाम, गोवा ई. राज्यातील प्राध्यापकांनी लेख लिहून निवड समितीने दर्जेदार लेखांची निवड करून त्यांना प्रसिद्धी दिलेली आहे. आमच्या निवड समितीने सर्व लेख वाचून काही दुरुस्त्या असतील तर संबधितांना कळवून पुन्हा लेखात बदल करून सर्व प्राध्यापकांनी वेळेत पाठविले. भविष्यात या इ बुक- बुक चा आमच्या कॉलेजला तर फायदा हेईलच पण त्या बरोबर संबधित प्राध्यापकांना त्याचा फायदा होणार आहे.

आमच्या महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापकांनी व प्राध्यापकेतर कर्मचारी तसेच सा.प्रा.डफळ वाय. बी. आणि सा.प्रा. ऐदाळे वै. अ. यांनी अथक परिश्रम घेवून हे इबुक-बुक उत्कृष्ट कसे होईल हे पाहीले आहे. हे इबुक-बुक भविष्यात आपल्या संग्रही ठेवण्याइतपत दर्जेदार करण्याचा आम्ही प्रयत्न केलेला आहे. तसेच प्रकाशकांनीही वेळेत सर्व काम पूर्ण करून दिल्याबद्दल त्यांनाही मनस्वी धन्यवाद.

- 17) वाचन सवयी वाढविण्यात ग्रंथांलयाची भूमिका जाधव मनिषा निमराज, केडगाव ता. दौंड, जि. पुणे ||134
- 18) वाचनसंस्कृती विकासामध्ये पालकांची भूमिका: 'चिटूचे ग्रंथालय' एक संकल्पना प्रा. व्ही. ए. नाईकवाडी, प्रा. पी. व्ही. नाईकवाडी, पुणे ||138
- 19) सामाजिक प्रसारमाध्यमे व वाचन संस्कृती वर होणारा परिणाम प्रा. निखिल गणेश जगताप, पाबळ, ता. शिरूर, जि. पुणे ||144
- 20) वाचन आणि व्यक्तिमत्व विकास डॉ. चंद्रमणी कैलाश गजभीये, देवरी, जि. गोंदिया ||151
- 21) वाचन प्रेरणा दिन, वाचन संस्कृतीच्या विकासासाठी एक ग्रंथलयीन उपक्रम प्रा. श्री. सागर अंकुशराव भोईटे, प्रा. योगेश भ. डफळ, पाबळ, ता. शिरूर जि. पुणे ||155
- 22) महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या नकाशा वाचनातील समस्या व उपायोजना प्रा. शिदि हनुमंत दत्तात्रय, पाबळ, ता. शिरूर, जि. पुणे ||162
- 23) सेतुमाधवराव पगडी यांनी चालविलेली ग्रंथालय चळवळ डॉ. शिल्पा शेते, पाबळ, ता. शिरूर, जि. पुणे ||168
- 24) 'व्यावसायिक पर्यावरण आणि वाचन एक चिकित्सक अभ्यास' प्रा. डॉ. गायकवाड विजय विष्णु, जातेगाव बु. ता. शिरूर, जि. पुणे. ||177

- 08) करवीर नगर वाचन मंदिर: करवीर नगरीचा सांस्कृतिक ठेवा डॉ. विजयकुमार कुंडलिक जगताप, मुंबई ||58
- 09) वाचन कौशल्य प्रा. कुलथे प्रविण रमेश, सायखेडा, ता. निफाड, जि. नाशिक. ||72
- 10) वाचनसंस्कृती विकासामध्ये सातारा जिल्हयाचे योगदान सौ. जिरगे आशा चंद्रशेक, सातारा. ||79
- 11) वाचनसंस्कृती विकासामध्ये माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर सौ. स्मिता प्रकाश पाटोळे, सातारा ||94
- 12) सोशल नेटवर्किंग माध्यमे व ग्रंथालय श्री. कोकणे प्रकाश पांडुरंग, नेवासा, जि. अहमदनगर ||101
- 13) वाचन संस्कृती विषयक समाजभान आणि आजचा युवक प्रा. डॉ. बेग रेहानाआरा ईस्माइल, पाबळ. ||106
- 14) व्यक्तिमत्व विकास आणि भाषा प्रा. डॉ. हनुमंत भवारी, पाबळ. ता. शिरूर जि. पुणे. ||114
- 15) 'वाचाल तर वाचाल' श्री. निलेश बाळासो सस्ते, बारामती ||124
- 16) २१ व्या शतकात डिजिटल ग्रंथालयाची आवश्यकता डॉ. प्रतिभा लक्ष्मण वराडे, मलकापूर. जि. बुलढाणा. ||129

23

सेतुमाधवराव पगडी यांनी चालविलेली ग्रंथालय चळवळ

डॉ. शिल्पा शेठे

श्री. पद्ममणी जैन कला व वाणिज्य महाविद्यालय,
पाबळ, ता. शिरूर, जि. पुणे

सेतु माधवराव पगडी हे मराठ्यांच्या इतिहास संशोधकांपैकी एक महत्त्वाचे संशोधक होते. त्यांनी मराठ्यांच्या नव्वे तर भारताच्या इतिहासात अत्यंत महत्त्वाची भूमिका पार पडली. पगडींचा जन्म उस्मानाबादेतील निलंगा येथे २७ ऑगस्ट १९१० रोजी झाला. पगडींचा जन्म एका कर्मठ, परंपरागत कुटुंबात झाला. त्यांचे बालपण महाराष्ट्रात गेले. प्राथमिक शिक्षण हैद्राबाद येथे झाले. पुढील शिक्षण पुणे, बनारस व अलाहाबाद येथे झाले. तर नोकरी हैद्राबाद व महाराष्ट्र येथे केली. शिक्षण पूर्ण करून आल्यावर त्यांना प्राध्यापक होण्याची इच्छा होती. मात्र घर सावरण्यासाठी नोकरीची आवश्यकता असल्याने मिळेलती नोकरी करण्यास ते तयार झाले व निजामी राजवटीमध्ये तहसीलदार म्हणून रुजू झाले. पगडी हे स्वतः स्वातंत्र्ययुद्ध काळात वावरत असल्यामुळे तत्कालीन राजकारणाचे तसेच इतिहासाचे ते स्वतः साक्षीदार होते. म्हणून त्यांनी लिहिलेले आत्मचरित्र व तत्कालीन विविध विषयावर जे लेखन केले, ते इतिहासाचे प्राथमिक साधन ठरते.

पगडींना अनेक भाषा अवगत होत्या. त्यांना मराठी, हिंदी,

इंग्रजी, बंगाली, फ्रेंच, कन्नड, संस्कृत, फारसी, उर्दू, तेलगू, गोंडी, कोलामीड, भाषा अवगत होत्या. त्यांचाही उपयोग त्यांना इतिहास संशोधनात तसेच साहित्य निर्मितीत झाला. म्हणून त्यांच्या संशोधनात वैविध्य दिसते. त्यांनी अनेक विषयावर लेखन केले. साहित्य व इतिहास यांवर त्यांनी मराठीत ६४ तर इंग्रजीत १४ पुस्तके लिहिली. यात मराठ्यांचा इतिहास, मुस्लीम प्रश्न, काश्मीर प्रश्न, सुफी संप्रदाय, समर्थ संप्रदाय, पानिपत संबंधीची विविध प्राथमिक साधने, फारसी साधनांचे अनुवाद, टिपू सुलतान, औरंगजेब, वारंगळचा इतिहास अशा अनेक विषयावर इंग्रजी व मराठी भाषेत लेखन केले. त्यांनी जवळजवळ १०० उर्दू साहित्यिकांचा परिचय मराठी भाषेत करून दिला आहे. याशिवाय साहित्यातही त्यांनी महत्त्वपूर्ण लेखन केले आहे. खरे तर पगडींचा मूळ पिंड हा साहित्यिकाचा. त्यांचे सर्वप्रथम लेखन हे साहित्याच्या क्षेत्रातच निर्माण झाले. अनेक वर्षे निजामी राजवटीत प्रशासकीय पदावर नोकरी केल्यामुळे तेथील परिस्थिती, वातावरण, तसेच स्वातंत्र्यपूर्व व स्वातंत्र्योत्तर काळामध्ये त्यांनी महत्त्वाच्या पदांवर काम केल्यामुळे त्यांच्या लेखनाला एक ऐतिहासिक मुल्य आहे. म्हणूनच त्यांनी 'जीवनसेतू' नावाचे जे आत्मचरित्र लिहिले आहे, ते इतिहासाचे अत्यंत महत्त्वपूर्ण प्राथमिक साधन आहे.

तहसीलदार, डेप्युटी कलेक्टर, शिक्षण विभागाचे सचिव, गृहविभागाचे सचिव अशा विविध उच्च पदांवर त्यांनी काम केले. या कामाच्या निमित्ताने आणि इतिसाची आवड व त्यातून संशोधन या निमित्ताने ते सर्व भारतभर फिरले. एक साहित्यिक व इतिहास संशोधक म्हणून तर ते मोठे होतेच परंतु अजून एका क्षेत्रात त्यांनी केलेली कामगिरी हिही तितकीच महत्त्वाची आहे, हे विसरून चालणार नाही. त्यांनी उभी केलेली ग्रंथालय चळवळ व निर्माण केलेली वाचन संस्कृती ही होय.

प्रौढांच्या वाचनावर तर त्यांनी लक्षा केंद्रित केलेच, पण त्याचबरोबर बालकांच्या वाचनावर व त्यासाठी त्यांना आवड निर्माण होईल, असे